

Ο φυσικός χώρος της βιβλιοθήκης ως «Τρίτο Μέρος» κοινωνικοποίησης και συνεργατικής μάθησης στη νέα ψηφιακή εποχή.

Αγγελική Γαρουφαλή Msc¹, Ελένη Ντρογκούλη,² Βασίλειος Μπατάλας Msc³,
Βιβλιοθήκη & Κέντρο Πληροφόρησης TEI Θεσσαλίας^{1,2}, Εταιρεία DataScouting³

garoufali@teilar.gr, ntrogouli@teilar.gr, vbatalas@yahoo.gr,

Περίληψη

Η τεχνολογική έκρηξη που παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες στην κοινωνία της γνώσης, χαρακτηρίζεται από το διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον και τις νέες μορφές πληροφόρησης. Η Ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη ως φυσικός χώρος, αποτελεί την καρδιά της πανεπιστημιακής κοινότητας. Μεταμορφώνεται πλέον σε έξυπνη βιβλιοθήκη και απομακρύνεται από την παραδοσιακή αποστολή και τους στόχους. Ποιος είναι ο ρόλος όμως, του φυσικού της χώρου, όταν οι χρήστες δεν έχουν την ανάγκη να την επισκεφθούν; Στη παρούσα μελέτη εξετάζονται οι αλλαγές που επήλθαν στο περιβάλλον και στην συμπεριφορά των χρηστών των βιβλιοθηκών κατά την μετάβαση αυτή, γίνεται διερεύνηση του ρόλου της ως «Τρίτη Θέση» στο πανεπιστήμιο και πως αυτός ο ρόλος ισορροπεί ανάμεσα στον κοινωνικό παράγοντα και την τεχνολογία. Στοχεύει επίσης στην ανάδειξη της συμβολής της στην δημιουργία κοινωνικών δικτύων εντός του φυσικού της χώρου, ο οποίος δεν προσφέρεται μόνο για μελέτη και έρευνα, αλλά λειτουργεί επιπρόσθετα και ως μέρος δημιουργίας πολυπολιτισμικών κοινωνιών, πολιτιστικών δραστηριοτήτων και συνεργατικής μελέτης σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές και ψυχοκοινωνικές αντιλήψεις. Προτείνονται κατά συνέπεια οι βιβλιοθήκες ως «Τρίτα μέρη» που συνδέουν χωρικά τους ανθρώπους, συμβάλλοντας αμφότερα στην κοινωνικοποίηση αλλά και συνεργατική μάθηση των εμπλεκομένων, μέσω νέων τρόπων διαχείρισης των νέων δεδομένων. Η μεθοδολογία στην οποία στηρίχθηκε η παρούσα έρευνα περιλαμβάνει ανάλυση επιστημονικών πηγών, χρήση εργαλείων συλλογής δεδομένων (ημι-δομημένο ερωτηματολόγιο σε δείγμα 100 χρηστών της βιβλιοθήκης του TEI Θεσσαλίας) καθώς και συνεντεύξεις.

Λέξεις κλειδιά: Ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη, έξυπνη βιβλιοθήκη, φυσικός χώρος, τρίτο μέρος, κοινωνικοποίηση, συνεργατική μάθηση

Εισαγωγή

Η Ψηφιακή Επανάσταση χαρακτηρίζει το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα και σηματοδοτεί παράλληλα την έναρξη της εποχής της ψηφιακής πληροφορίας. Αυτή η μεταβατική εποχή επέβαλλε στις Ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες να προσαρμοστούν με τα νέα δεδομένα. Να διατηρήσουν αρχικά το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν στην ακαδημαϊκή κοινότητα, διευκολύνοντας μέσω της διατήρησης και διάδοσης της γνώσης, την επίτευξη των εκπαιδευτικών και ερευνητικών αναγκών των χρηστών της. Ικανοποιώντας όμως επίσης το εξοικειωμένο και αρκούντως κατάλληλα πληροφορημένο πλέον κοινό σε smart τεχνολογίες, ώστε να γίνουν πιο ανταγωνιστικές, ελκυστικές και βιώσιμες.

Συγχρόνως όμως οι οικονομικές, τεχνολογικές και κοινωνικές αλλαγές κυρίως που επήλθαν στον παγκόσμιο χάρτη, επιβάλλουν στους ζωντανούς αυτούς οργανισμούς να αφουγκραστούν περισσότερο τις κοινωνίες που τις περιβάλλουν. Να επανακαθορίσουν τις ανάγκες τους, λειτουργώντας αφενός ως κέντρα πληροφόρησης αλλά και αφετέρου ως μοχλοί ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής που δημιουργεί κοινές αξίες, ενδυναμώνει τις κοινωνικές σχέσεις, σέβεται την πολυμορφία της κοινωνίας αλλά και την αίσθηση του «ανήκειν» στην ίδια κοινότητα. (Aabø and Audunson 2012; Buschman and Leckie 2007). Ο Rizzo (2002) υποστηρίζει ότι *«οι σύγχρονες βιβλιοθήκες πρέπει να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες λειτουργικές απαιτήσεις μιας κοινότητας αλλά και στη διαρκή αλλαγή των κοινωνικών και συναισθηματικών αναγκών. Δεν αρκεί να προσαρμόσουν τους χώρους τους στην νέα πραγματικότητα της κοινωνίας της Πληροφορίας, αλλά για να αποδείξουν τη χρησιμότητά τους πρέπει να γίνουν ένας άλλος τόπος, στον οποίο μπορεί να ενταχθεί η αυστηρότητα της μελέτης αλλά και η ευκαιρία για κοινωνικοποίηση, - οι δύο κύριοι λόγοι που ο φοιτητής επισκέπτεται τη βιβλιοθήκη.»*

Ο Covaru (2010) συμπληρώνει τον συλλογισμό του Rizzo με την έρευνα σε τέσσερα μεγάλα πανεπιστημιακά κέντρα της Ρουμανίας. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι το 72% των χρηστών προσέρχεται στην βιβλιοθήκη για τους χώρους

της και ένα 38% (το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό) προσέρχεται για την ευκαιρία κοινωνικοποίησης που προσφέρει ο φυσικός της χώρος.

Η βιβλιοθήκη αποτελεί την **μοναδική κεντρική τοποθεσία**, όπου οι νέες αναδυόμενες τεχνολογίες καλούνται να συμπορευτούν με τις παραδοσιακές υπηρεσίες που προσφέρει. Ενώ το διαδίκτυο έχει την τάση να απομονώνει τους ανθρώπους, η βιβλιοθήκη ως φυσικό μέρος, δύναται να τους ενώσει και ως θεσμικό όργανο να γίνει το κεντρικό σημείο ίδρυσης της πνευματικής κοινότητας και ένα ανανεωμένο, δυναμικό κέντρο μάθησης. (Freeman, 2005).

Η Έννοια της «Τρίτης Θέσης»

Η ιδέα ενός δημόσιου, κοινωνικού χώρου πέραν της οικίας και της εργασίας υπάρχει εδώ και αιώνες, αλλά ως φαινόμενο και ως όρος «**Τρίτη θέση**» διερευνήθηκε διεξοδικά από τον κοινωνιολόγο Ray Oldenburg στο πόνημα του "The Great Good Place "(1989). Τι είναι ακριβώς μια «Τρίτη θέση»;

Η πρώτη θέση είναι το σπίτι. Η δεύτερη θέση είναι ο χώρος εργασίας και καθημερινής ενασχόλησης. Η τρίτη θέση αποτελεί ένα γενικό όρο και αναφέρεται σε μια μεγάλη μερίδα δημόσιων χώρων που φιλοξενούν τακτικές, εθελοντικές, άτυπες και ευχάριστα αναμενόμενες συναντήσεις ατόμων. Περιγράφεται ως χώρος δημιουργίας ισχυρών, βιώσιμων και πολιτιστικά πλούσιων κοινωνιών, καλλιέργειας άτυπων ομάδων, αναζωογόνησης της ανθρώπινης ένωσης, διατήρησης των κοινωνικών δεσμών που είναι απαραίτητοι για την οικοδόμηση της κοινότητας. Οι τρίτες θέσεις αποδεικνύονται ωφέλιμες σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Ο Oldenburg (1989, 1997) διέκρινε 8 χαρακτηριστικά που μπορούν να καταστήσουν ένα χώρο ως «Τρίτη θέση»:

1. Ουδέτερο έδαφος χωρίς υποχρέωση διαμονής ή εγκατάλειψης.
2. Το κοινωνικό 'Status' δεν έχει σημασία σε αυτόν τον χώρο. Αντίθετα δημιουργεί ενδιαφέρον και έμπνευση.
3. Οι κύριες δραστηριότητες στον χώρο είναι η συναναστροφή με άλλους ανθρώπους και η ανάπτυξη συλλογικών δραστηριοτήτων.
4. Ο χώρος είναι προσβάσιμος και άνετος
5. Ο χώρος διαθέτει κανόνες που καθορίζουν τη χρήση του
6. Ο χώρος διατηρεί χαμηλό προφίλ, δεν είναι επιτηδευμένος ή χώρος επίδειξης

7. Ο χώρος είναι ευχάριστος
8. Ο χώρος παρέχει ένα επίπεδο συμμετοχής ώστε να αισθάνεται κάποιος «χαλαρά», «σαν το σπίτι του μακριά από το σπίτι του» κόντρα στην πλήξη της ρουτίνας σπιτιού και εργασίας.

Η Ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη ως «Τρίτη θέση»

Η έκφραση "βιβλιοθήκη ως τόπος", ορίστηκε στις αρχές του αιώνα ως "ένα μέρος που οι χρήστες αναζητούν πνευματική αλληλεπίδραση, ανταλλαγή πληροφοριών και κοινωνικοποίηση σε ένα ακαδημαϊκό περιβάλλον. Ψάχνουν καταφύγιο από έναν κόσμο που κυριαρχείται από την στεγνή ψυχαγωγία, τους διαπεραστικούς ήχους των μέσων ενημέρωσης και τις εμπορικές αξίες" (Leighton &, Weber, 1999). Η βιβλιοθήκη ενώ αποτελεί την «καρδιά» της πανεπιστημιούπολης που λειτουργεί ακατάπαυστα, πάλλεται δυνατά και χτυπά, έρχεται σε αντίθεση με την παραδοσιακή της εικόνα, ως ήσυχο μέρος που απαγορεύει ποτά, καφέ και τρόφιμα και στον οποίο χώρο προσέρχεται ο χρήστης για προσωπική ανάγνωση και μελέτη. Σύμφωνα με τον Seal (2015) η τυπική ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη στα τέλη του 20ού αιώνα ήταν ένα ήσυχο αλλά στείρο μέρος. Πέραν των ωραίων χώρων που σε καλούσαν για επίσκεψη, οι υπηρεσίες ήταν εξειδικευμένες, οι συλλογές δύσκολα προσβάσιμες και με χώρους προοριζόμενους για αποτελεσματική αποθήκευση συλλογών. (Heitsch & Holley, 2011). Μετά την τεχνολογική έκρηξη, η σημασία της παραδοσιακής βιβλιοθήκης ως **φυσική** παρουσία στην πανεπιστημιούπολη αρχίζει να αμφισβητείται. Οι νέες ηλεκτρονικές υπηρεσίες της βιβλιοθήκης άρχισαν να προσφέρουν στους χρήστες εναλλακτικές λύσεις έξω όμως από τον φυσικό της χώρο. (Codispoti & Frey, 2007).

Η πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη ανέκαθεν υπήρξε «ανοιχτός χώρος». Εύκολα προσβάσιμος και φιλόξενος τόπος, στον οποίο κάθε μέλος της πανεπιστημιακής κοινότητας είναι ευπρόσδεκτο. Με πολλές ώρες λειτουργίας και χώρους πολλαπλών χρήσεων. Πρόκειται για φυσικό, ασφαλές και αξιόπιστο περιβάλλον και η απλότητά της, προσδίδει ένα καθαρό πλεονέκτημα έναντι των ηλεκτρονικών βιβλιοθηκών. Διαπιστώνουμε λοιπόν πως η παραδοσιακή πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη ήδη ενσωματώνει μερικά από τα χαρακτηριστικά της «τρίτης θέσης» του Oldenburg. Εξαιτίας αυτών, πρόκειται για μια φυσική θέση όπου μπορούν να αναπτυχθούν περαιτέρω και τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά των τρίτων χώρων. (Silas, 2018)

Στην εποχή της συμβάδισης των smart και των παραδοσιακών λειτουργιών στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, η πρόκληση φαντάζει μεγαλύτερη. Οι σύγχρονες βιβλιοθήκες πλέον καλούνται να συντονιστούν αποτελεσματικότερα αξιοποιώντας τον φυσικό τους χώρο, τους ανθρώπους αλλά και τις τεχνολογικές εφαρμογές, ώστε να παρέχουν ουσία στην αίσθηση της κοινότητας, ουσία στην τεχνολογία και νόημα στη ζωή των ανθρώπων.

Το κοινωνικό μοντέλο προβλέπει την συνεργασία και την επικοινωνία σχολής, φοιτητών και βιβλιοθήκης. Η προσθήκη κοινωνικών λειτουργιών όπως οι καφετέριες, χώροι καλλιτεχνικής έκφρασης, ανοιχτοί χώροι αναψυχής και ομαδικής μελέτης, δημιουργούν μέρη και μοντέλα συμπεριφοράς, ανοιχτά σε συζητήσεις και συνεργατικές εργασίες. Το θέμα που γεννάται είναι αν αυτό το κοινωνικό μοντέλο δύναται να «απειλήσει» τον χαρακτήρα της ήρεμης, σοβαρής μελέτης που εκτιμάται συνήθως στις βιβλιοθήκες. Η παροχή νέων υπηρεσιών και διευκολύνσεων για την προσέλκυση νέων χρηστών στη βιβλιοθήκη δεν αποκλείουν την δημιουργία νέων κοινωνικών δραστηριοτήτων. Τουναντίον, θα πρέπει να ενθαρρύνονται και να προωθούνται με σωστούς και πρακτικά υλοποιήσιμους τρόπους. (Gayton, 2007)

Νέες πολιτικές στις βιβλιοθήκες

Τρεις φαινομενικά αλληλένδετοι παράγοντες ώθησαν την αλλαγή στον χώρο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών: η αυξανόμενη χρήση των ηλεκτρονικών πηγών «εκτός» του φυσικού χώρου της βιβλιοθήκης, η μείωση της κυκλοφορίας των έντυπων πηγών και η μείωση των χρηστών.

Σε αντίθεση με τις προβλέψεις για μείωση της χρήσης του φυσικού χώρου της βιβλιοθήκης ως οντότητα που θα οδηγούσε σε μια πιθανή απαξίωσή της λόγω της μετατροπής της σε smart, θα αναφερθεί το παράδειγμα της βιβλιοθήκης **Helmke (Purdue University Fort Wayne- Indiana)**¹. Σ' αυτήν, το αποτέλεσμα της συνεργασίας των συντελεστών της (διαχειριστές, προγραμματιστές, αρχιτέκτονες) διέψευσε τον παραπάνω ισχυρισμό μιας και ενσωματώθηκαν πλήρως και παράλληλα οι νέες τεχνολογικές πληροφορίες αλλά και η δυνατότητα για πιο

¹ <https://library.pfw.edu>

χαλαρή κοινωνικοποίηση, οδηγώντας έτσι στην κατακόρυφη αύξηση της χρήσης της (Freeman 2005).

Φιλόξενο φυσικό περιβάλλον :

- ο πραγματοποίησαν αρκετές αλλαγές, προσφέροντας στους χρήστες ένα ευχάριστο και φιλόξενο περιβάλλον συνάντησης και συνεργασιών σε αρκετά projects.
- ο αφαίρεσαν σκόπιμα αρκετούς χώρους ιδιωτικής μελέτης που οδηγούσαν στην απομόνωση των χρηστών.
- ο δημιούργησαν περιοχές με μεγάλα τραπέζια για ομαδική μελέτη.
- ο δημιούργησαν σαλόνια ανά όροφο.
- ο εντυπωσιακή διακόσμηση (Demas, 2005)

Φιλόξενο ψηφιακό περιβάλλον:

Ενίσχυσαν το ήδη φιλόξενο φυσικό περιβάλλον και την ευκολία πρόσβασης μέσω τεχνολογικών μέσων:

- ο παρείχαν απεριόριστη χρήση laptop, όντας μέρη, μέσω των ασύρματων δικτύων, ολόκληρης της πανεπιστημιούπολης,
- ο διευκόλυναν την συνεργασία των ομάδων μέσω της δημιουργίας αρκετών συνεργατικών περιοχών μέσω πολλαπλών τερματικών

Φιλόξενο περιβάλλον κοινωνικοποίησης:

Αναγνωρίζοντας ότι η βιβλιοθήκη ως φυσικός χώρος, συμβάλλει στην αλληλεπίδραση εκμάθησης και κοινωνικοποίησης μεταξύ των μελών της:

- ο ενθάρρυναν την συνομιλία και την αυθόρμητη επικοινωνία σε όλο το κτίριο εκτός των περιοχών που προορίζονται για ήσυχη μελέτη,
- ο επέτρεψαν στα μέλη την διαμόρφωση της επίπλωσης βάσει των επιθυμιών τους,
- ο επέτρεψαν την μετακίνηση της επίπλωσης (καναπέδες και καρέκλες) για πιο εύκολη συνομιλία μεταξύ τους

- επέτρεψαν την επανατοποθέτηση των τραπεζιών δίπλα σε ηλεκτρικές πρίζες

Ευελιξία κανόνων πολιτικής

- επέτρεψαν στους φοιτητές την «βρώσιν και την πόσιν» εκτός ζεστών φαγητών και αλκοόλ) οπουδήποτε
- επέκτειναν τις ώρες εργασίας ιδιαίτερος κατά τη διάρκεια των τελικών εξετάσεων.

Βάσει των παραπάνω, προτείνεται η βιβλιοθήκη ως «Τρίτη θέση», ως δείγμα κατασκευής και τυποποίησης αλλά και ως επίπεδο ισοτιμίας και βαθμού, αφού οι χρήστες κοινωνικοποιούνται και βιώνουν την αίσθηση του «ανήκειν» στην ίδια κοινότητα» έχοντας πρωτεύοντα ρόλο μάλιστα στην διαχείριση της χωροταξίας της.

Η βιβλιοθήκη ως εμπειρία

Αυτό που παρατηρείται πλέον και είναι συναρπαστικό είναι ο αντίκτυπος του επανασχεδιασμένου χώρου βιβλιοθήκης στις σύγχρονες "ψυχοκοινωνικές" και παιδαγωγικές αντιλήψεις, μέσω του βιώματος της «εμπειρίας». Με βασική επιδίωξη την εγκαθίδρυση στενών σχέσεων επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της και τη μετάβασή της προς ένα ανοιχτό στην κοινωνία χώρο.

Αποτελώντας τόπο συνάντησης και συνομιλίας ετερόκλητων ανθρώπων σε επίπεδα (διαφορετικές κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές καταβολές) και με τρόπους που δεν αναπτύσσονται εντός των αιθουσών των σχολών, γίνονται αυτομάτως μέρος της οικοδόμησης και διατήρησης μιας ευρύτερης κοινότητας. Η βιβλιοθήκη ενθαρρύνει την διάθεση τους να αποτελέσουν μέρος του πλούτου της παράδοσης αλλά και της προσδοκίας του μέλλοντος, βιώνοντας μια αίσθηση έμπνευσης. Κυρίως όμως τους εκμαιεύει την επίκτητη δυνατότητα του να ζήσουν την βιβλιοθήκη ως «εμπειρία».

Η κατ' οίκον εργασία οδηγεί και στην απομόνωση. Τα ανθρώπινα όντα εκ φύσεως κοινωνικά, χρειάζονται την συντροφικότητα για να ευδοκιμήσουν. Βιώνοντας την εμπειρία της βιβλιοθήκης, γίνονται μέρη του συνόλου και συνδημιουργούν. Βέβαια σημαντική είναι και μια πλειοψηφία των φοιτητών, που αναπτύσσει πιο μοναχικές τάσεις και εξακολουθεί να έχει ως αγαπημένη περιοχή το

μοναχικό παραδοσιακό αναγνωστήριο, τους επενδυμένους με βιβλία τοίχους που ίσως να μην αγγίζουν ποτέ.

Πολιτιστικές Δραστηριότητες

Η βιβλιοθήκη ως ένας φιλόξενος και ζωντανός οικοδεσπότης, μετατρέπεται και σε πολιτιστικό κέντρο μέσω των πολιτιστικών προγραμμάτων της, δεσμεύεται με την κοινότητα και αλλάζει την αντίληψη γι' αυτήν, εμπλέκοντάς την.

Παράδειγμα αποτελεί η βιβλιοθήκη **Carleton's Laurence McKinley Gould Library**² η οποία μέσω του «Athenæum»³, ενός συγκεκριμένου διαμορφωμένου χώρου αλλά και προγράμματος πολιτιστικών δραστηριοτήτων, ενώνεται με τις οντότητες της ακαδημαϊκής κοινότητας για την προώθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Η βιβλιοθήκη προωθεί ενεργά τη χρήση των συλλογών της μέσω διαλέξεων, αναγνώσεων, συζητήσεων, ομάδων ανάγνωσης και σεμιναρίων.

Η δημιουργία χώρων με διαφορετικές κοινωνικές και λειτουργικές διαστάσεις (διαδραστικοί εκθεσιακοί χώροι, καφέ γνώσης, εργαστήρια δημιουργίας και αίθουσες ψηφιακών συσκευών) αποτελούν μέτρα ενίσχυσης τέτοιων πολιτιστικών χώρων.

Συνεργατική μελέτη

«Ως χώρος συνεργασίας, ορίζεται εκείνος ο φυσικός χώρος που στοχεύει στην οικοδόμηση μιας δυναμικής κοινότητας χρηστών μέσω της προώθησης συνεργατικών, ανοικτών και βιώσιμων σχέσεων. Η προώθηση των στόχων τους γίνονται μέσω εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων που προάγουν την αμοιβαία μάθηση και την ανταλλαγή γνώσεων» (Bilandzic & Foth, 2013).

Αυτά μπορούν να πραγματοποιηθούν με την μετατροπή της βιβλιοθήκης σε κέντρο μάθησης (Learning center) και από περιβάλλον σιωπηρής και μοναχικής ανάγνωσης, σε χώρο μάθησης πιο ζωντανό και θορυβώδη κάποιες φορές. Τα

² <https://apps.carleton.edu/campus/library> Ανακτήθηκε στις 1/10/2018

³ <https://apps.carleton.edu/campus/library/about/athenaeum> Ανακτήθηκε στις 1/10/2018

κέντρα μάθησης ενισχύουν την ελκυστικότητα της και την ανάδειξη του κοινωνικού της ρόλου.

Μελέτες στην κοινωνιολογία της γνώσης υποδηλώνουν με σαφήνεια ότι η γνώση δεν παράγεται από μοναχούς ερευνητές παρά αποτελεί μια κοινωνική διαδικασία, αφού η ίδια η γνώση θεωρείται κοινωνικά κατασκευασμένη.

Στη σημερινή οικονομία της γνώσης, η μάθηση θεωρείται ολοένα και περισσότερο μια συνεργατική διαδικασία μεταξύ διδασκόντων και φοιτητών. Μέσω της διεπιστημονικής σκέψης αναθέτουν περισσότερα ομαδικά έργα προάγοντας έτσι κοινωνικά συλλογικές αρετές και αξίες για επίλυση προβλημάτων όπως αλληλεγγύη, ομαδικότητα μέσω της συνεργασίας, ανεκτικότητα, προσαρμοστικότητα, δεξιότητες που δεν διδάσκονται αλλά γίνονται βιωματικές μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. (Gayton, 2007)

Οι βιβλιοθήκες εστιάζουν στη μάθηση. Η παιδαγωγική πλέον αποτελεί ένα σημαντικό οδηγό κατά τον σχεδιασμό των βιβλιοθηκών, μιας και λαμβάνει υπόψη τις διευκολύνσεις των μαθησιακών διαδικασιών γύρω από την αυτονομία, την αυτο-παρακολούθηση και τη διαχείριση των προσωπικών γνώσεων.

Χώροι Συνεργασίας (Co-Working spaces)

Ο σημερινός συγχρονισμός φαντάζει τέλειος. Αφενός οι βιβλιοθήκες ως φυσικοί χώροι, αγωνίζονται να είναι βιώσιμες, ανταγωνιστικές, λειτουργικές και συναφείς με τις νέες τεχνολογίες, αφετέρου οι χρήστες ζητούν φυσικούς χώρους συνάντησης, συνεργασίας και διοργάνωσης εκδηλώσεων.

Η σημερινή Ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη έχοντας συναίσθηση της κοινωνικής της ευθύνης απέναντι στην πανεπιστημιούπολη και στην κοινωνία, αξιοποιεί το μοντέλο των χώρων και των κοινοτήτων συνεργασίας, υποστηρίζοντας την καινοτομία και τη μεταφορά της γνώσης στον κόσμο της εργασίας. (Schopfel, 2016). Έχοντας εντοπίσει το κενό στην αγορά οι βιβλιοθήκες επανασχεδιάζονται, προτείνοντας νέες εκδοχές χώρων, χώρων όμως συνεργασίας και δημιουργικής χρήσης. Στην προσπάθεια τους να προσελκύσουν και εξωτερικούς χρήστες (επαγγελματίες, ειδικούς, επιχειρηματίες κ.α.) επενδύουν αρκετά και στην τεχνολογία, προσφέροντας μια μη δομημένη πρόσβαση σε τεχνολογικά εργαλεία

και συνεδριακές εγκαταστάσεις (διαδραστικούς πίνακες, επίπεδες smart οθόνες για χρήση με PC, εκτυπωτές μεγάλου μεγέθους, εκτυπωτές 3D, έξυπνες κάρτες και PC με προηγμένο λογισμικό σχεδιασμού (π.χ. CAD). Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι βιβλιοθήκες του Glasgow Caledonian University και του University of Tubingen.

Δημιουργώντας πολυπολιτισμικές κοινωνίες

Η βιβλιοθήκες του εξωτερικού κυρίως, ως τρίτες φυσικές θέσεις, έχουν ευαισθητοποιηθεί με σκοπό να συμβάλλουν στην κοινωνική ένταξη πολυπολιτισμικών ομάδων. Κατά τους Λαμπριανίδη και Λυμπεράκη (2001) η κοινωνική ένταξη αποτελεί διαδικασία, η οποία μέσω του σεβασμού και της ενθάρρυνσης στην διαφορετικότητα του άλλου, την δημιουργική ενσωμάτωση του και την σταδιακή διαδικασία προσαρμογής και συμφιλίωσης, αναγνωρίζεται η πολιτιστική ισοτιμία των μειονοτήτων και επιτυγχάνεται μια ομαλή και εποικοδομητική κοινωνική ένταξή τους. Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα αποτελούν οι Οργανισμοί Βιβλιοθηκών στην Δανία, στο Μπέρμινγχαμ (Αγγλία) Σουηδία, Δημοτική Queens Borough που αξίζει να σημειωθεί ότι εφάρμοσαν μια άκρως εμπιστευτική πολιτική με βάση την εχεμύθεια.

Θα αναφερθεί η **βιβλιοθήκη King⁴**. Αποτελεί προϊόν σύμπραξης και συνεργασίας δύο αρκούντος ετερόκλητων βιβλιοθηκών, ακαδημαϊκής και δημόσιας. Διαθέτοντας δύο εισόδους, μια από το πανεπιστήμιο και μία από την πόλη, λειτουργεί ως τρίτος πολιτιστικός χώρος συνάντησης, μολιάζοντας μετανάστες, πρόσφυγες και ντόπιους πολίτες σε ένα κράμα, διευκολύνοντας την κοινωνική τους ενσωμάτωση. Εκεί συναθροίζονται, επισκέπτονται τις συλλογές γλωσσών, διαβάζουν εφημερίδες και περιοδικά των χωρών γεννήσεων τους, παρακολουθούν ψυχαγωγικά βίντεο στη μητρικής τους γλώσσα. Επισκέπτονται επιπροσθέτως το Κέντρο Πολιτιστικής Κληρονομιάς που φιλοξενεί τις συλλογές Africana, Asia American και Chicano και μέσω της συνύπαρξης με τις υπόλοιπες ομάδες χρηστών, δεν νιώθουν κοινωνικά αποκλεισμένοι, ανήκουν στην ίδια κοινότητα και μάχονται για κοινές ακαδημαϊκές και κοινωνικές επιδιώξεις σε ένα πολύ προσιτό και ευπρόσδεκτο περιβάλλον. Η βιβλιοθήκη, αυτή η δημόσια και

⁴ <https://library.sjsu.edu> Διαθέσιμο στις 1/10/2018

δωρεάν κυψέλη πληροφοριών προάγει η δημοκρατία, ενθαρρύνει την δημιουργία μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας διευκολύνοντας την ομαλή κοινωνική τους ένταξη (Peterson, 2005).

Συμπεράσματα

Πλήρως συντεταγμένοι με την τοποθέτηση του *Oldenburg* περί «τρίτων θέσεων» ως κοινωνικά περιβάλλοντα προκρίνεται η ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη ως τρίτη, εξέχουσα σημασίας, θέση εντός της πανεπιστημιακής κοινότητας. Ο φυσικός της χώρος δικαιολογεί το χαρακτηριστικό τρίτων θέσεων ως «*φαινόμενο πρόσωπο με πρόσωπο*», πλήρως εφαρμόσιμος στις μαθησιακές κοινότητες, «*τα μέλη των οποίων υποστηρίζουν, προσκαλούν και διδάσκουν ο ένας τον άλλον. Πηγαίνοντας σε μια τρίτη θέση κάποιος ουσιαστικά ανοίγει τον εαυτό του σε όποιον διαφορετικό βρίσκεται εκεί πρόσωπο με πρόσωπο.*»

Ο ψηφιακός χώρος δεν αποτελεί μια εικονική «Τρίτη θέση». Μέσω της εικονικότητας επιχειρείται η μετάδοση μιας εντύπωσης που δεν σχετίζεται με την πραγματικότητα, με φαινομενικές και πλασματικές ιδιότητες. Δημιουργεί ψηφιακές σκιές, υποκαθιστά την ζωντανή κοινότητα, δημιουργώντας συναισθηματική απόσταση, και αλλοίωση της ποιότητας της επικοινωνίας.

Οι Ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στην ψηφιακή εποχή δυστυχώς έρχονται αντιμέτωπες με την απομόνωση και την αλλοτρίωση που οδηγεί στατιστικά στην απάθεια, της οποίας η αύξηση σηματοδοτεί μεγαλύτερο επίπεδο αλλοτρίωσης και συνεπώς, κατάθλιψης. Προσπαθώντας να περιορίσουμε σε μεγάλο βαθμό αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα, οφείλουμε να αντικρίσουμε μακρύτερα από την εικόνα της βιβλιοθήκης ως απλό χώρο συλλογής, αποθήκευσης και διατήρησης υλικού. Οφείλουμε να ενδυναμώσουμε την έννοια της βιβλιοθήκης ως «τρίτη θέση», να ενισχύσουμε τις δυνατότητες του φυσικού της χώρου, στον οποίο τα μέλη θα θέλουν να ανήκουν, θα βιώνουν την εμπειρία, θα επιμορφώνονται, θα επικοινωνούν και θα νιώθουν μέρος του συνόλου της, ευπρόσδεκτοι και ασφαλείς.

Τα νέα αυτά περιβάλλοντα και δραστηριότητες δύνανται να αποτελέσουν πολύτιμα και χρήσιμα εργαλεία για τον περιορισμό των παραδοσιακών προτύπων σκέψης, ενθαρρύνοντας διαχειριστές και επιστήμονες της πληροφόρησης στην

περαιτέρω ανάπτυξη καινοτόμων περιβαλλόντων μάθησης και συνεργασίας μεταξύ των μελών της.

Προτείνεται λοιπόν σύμφωνα με την Brukvoort (2017) :

- η υιοθέτηση μιας πιο χαλαρής, σύγχρονης, ενημερωμένης και ρεαλιστικής αντίληψης αναπροσαρμογής των κανόνων πολιτικής των βιβλιοθηκών.
- η επανεκτίμηση του εσωτερικού της χώρου και του περιβάλλοντος, που αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα για την δημιουργία πιο «χαλαρού μέρους» αλλά ανοιχτό και λειτουργικό σε συνεργασίες
- η ενδυνάμωση της πρόσθετης σημασίας των αναγκών και των προτιμήσεων των χρηστών της αντί για τον καθορισμό αυστηρών λειτουργικών κανόνων.
- η εδραίωση του φυσικού χώρου της βιβλιοθήκης ως «τρίτη θέση» και η εξάπλωση της παραπάνω ιδέας, ως κέντρο της κοινότητας.

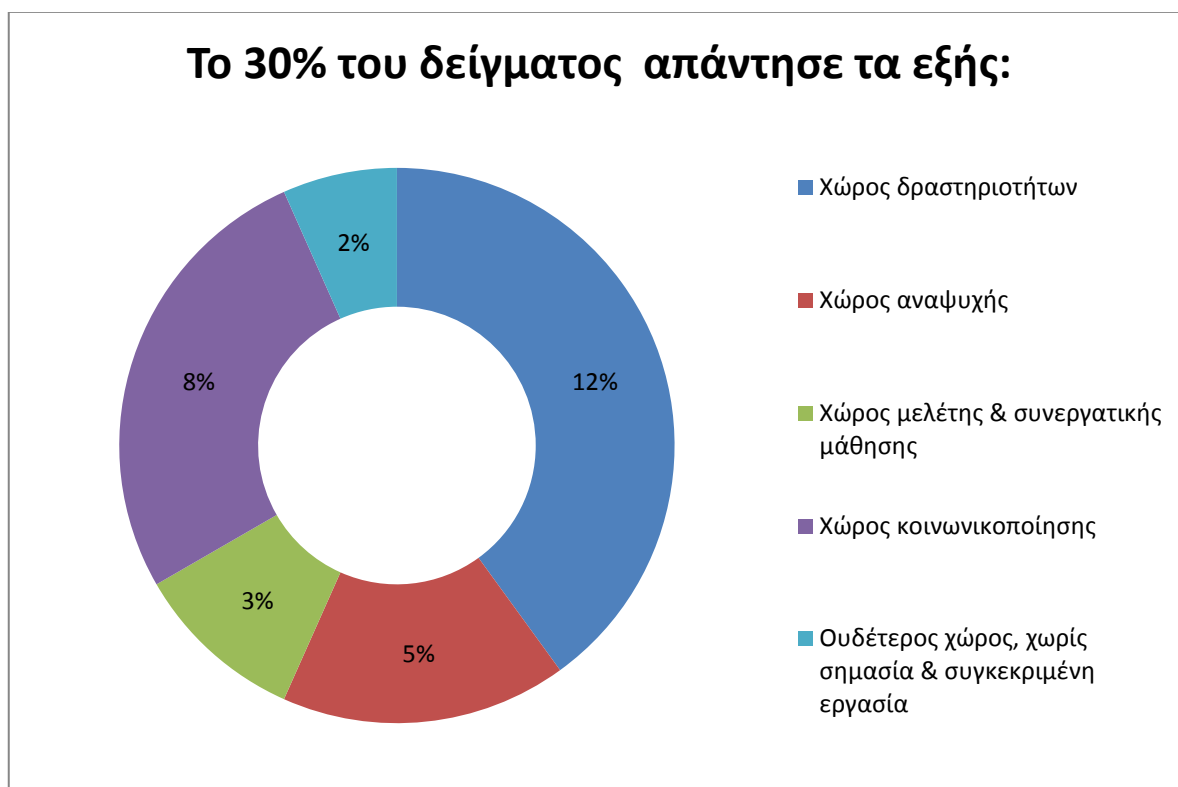
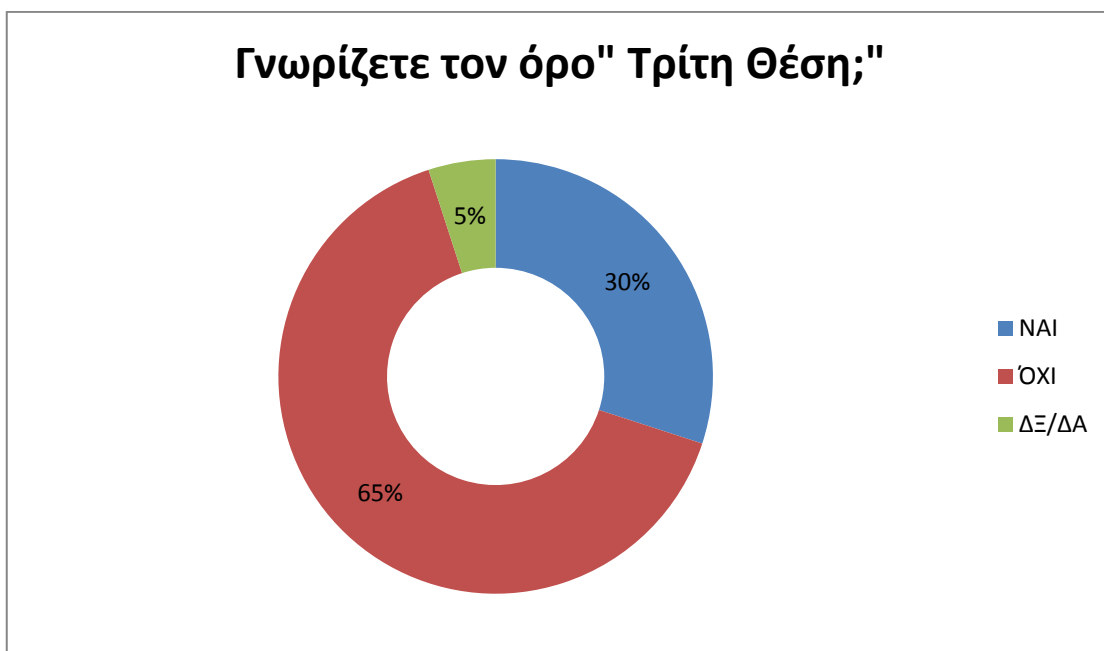
Ας δούμε θετικά τον ισχυρισμό της Fister (2004) περί *«μιας διαφορετικής, σίγουρα πιο θορυβώδους κοινωνικής φύσης, της ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης.»*

Η βιβλιοθήκη ως η καρδιά της πανεπιστημιούπολης έχει μεγάλες δυνατότητες να είναι αυτή η προοδευτική θέση, ωθώντας μέσω των μεγάλων της αρτηριών - λειτουργιών της, αφενός ανοιχτό, πλούσιο πνευματικά και ωφέλιμο ψυχικά, οξυγόνο και αφετέρου θεραπευτικά για το κοινωνικό σύνολο, συστατικά αίματος σε όλο το σώμα της κοινότητας.

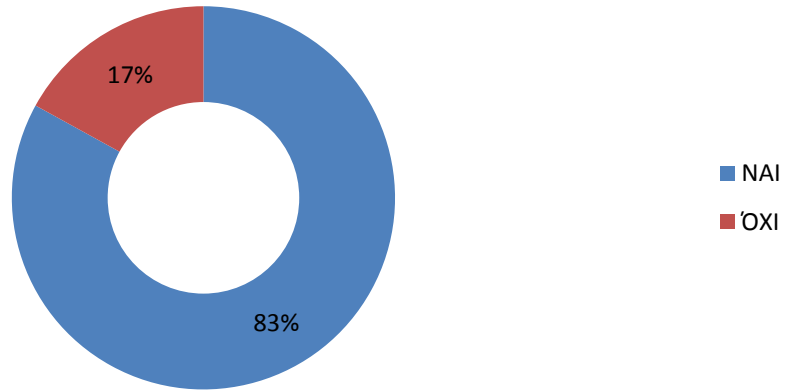
Έρευνα

Παρακάτω παρατίθενται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα (σε δείγμα 100 σπουδαστών-χρηστών της βιβλιοθήκης του ΤΕΙ Θεσσαλίας) προκειμένου να πλαισιώσουν την διερεύνηση του όρου οι βιβλιοθήκες ως «Τρίτη θέση».

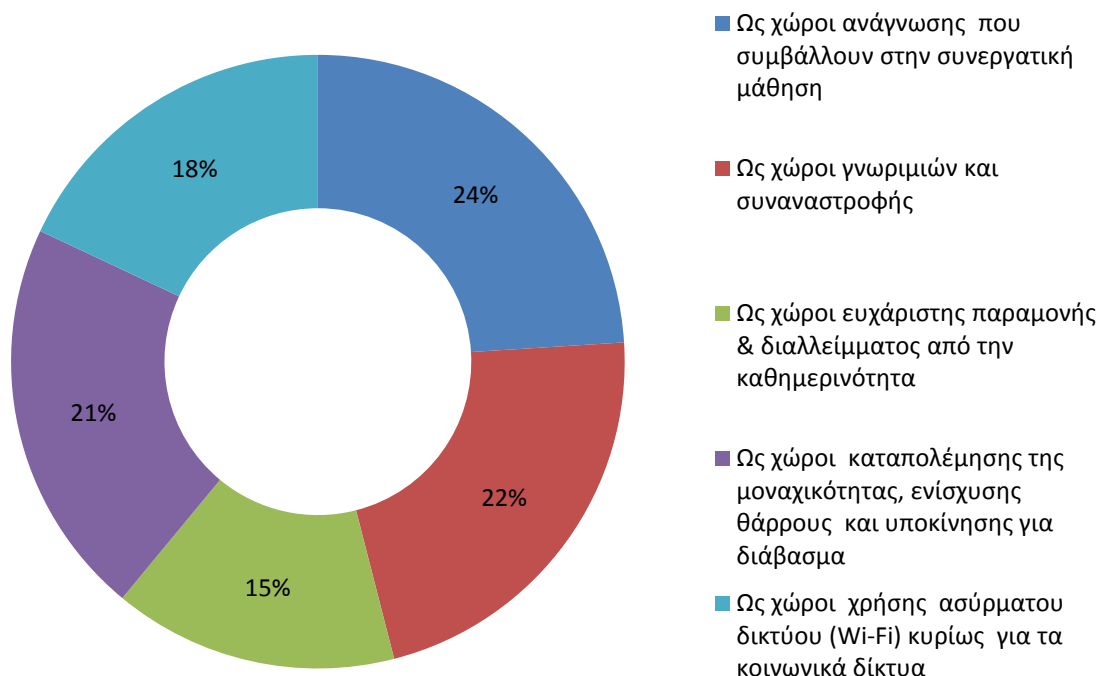
Απεικόνιση αποτελεσμάτων έρευνας στην βιβλιοθήκη του ΤΕΙ Θεσσαλίας



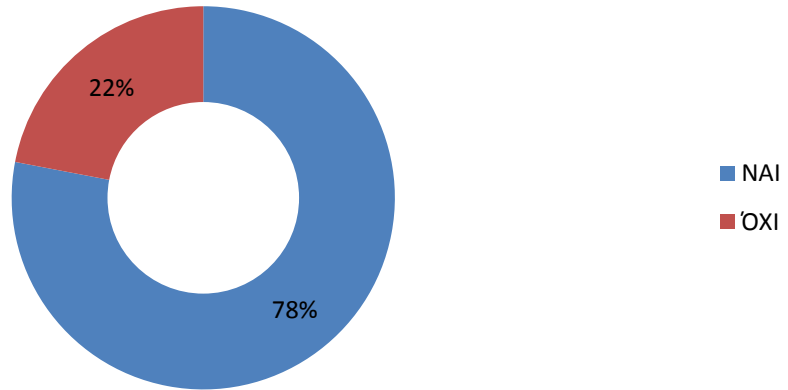
Αποτελεί η Ακαδημαϊκή Βιβλιοθήκη χώρο κοινωνικοποίησης;



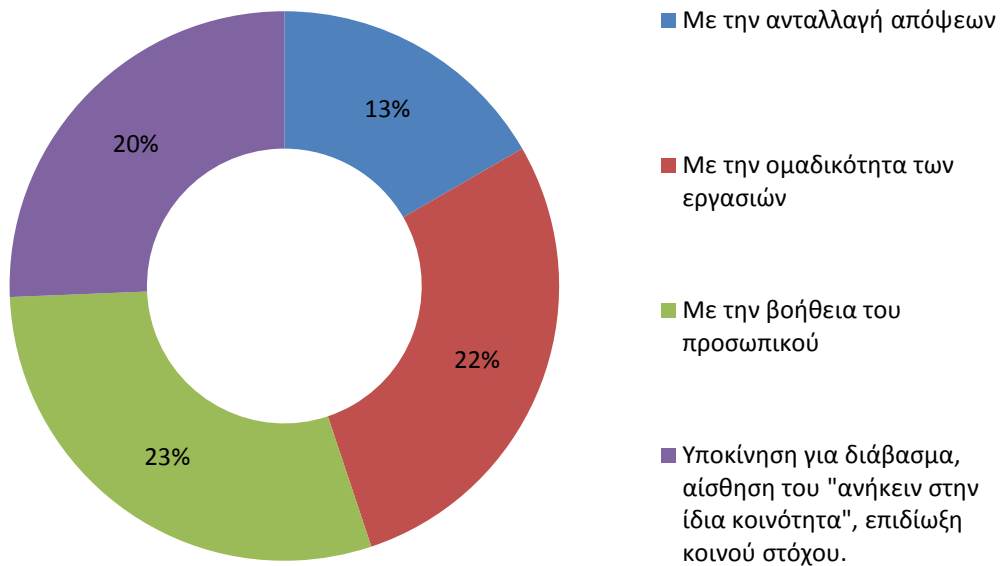
Πως αντιμετωπίζονται οι χώροι της βιβλιοθήκης του ΤΕΙ Θεσσαλίας ;



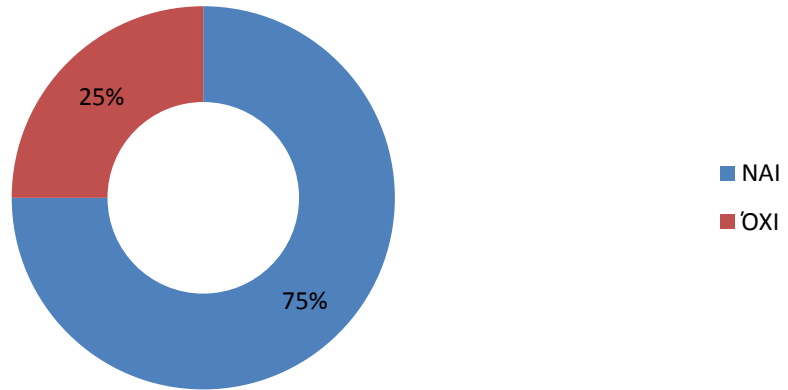
Συμβάλλει η Ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη στην συνεργατική μελέτη ;



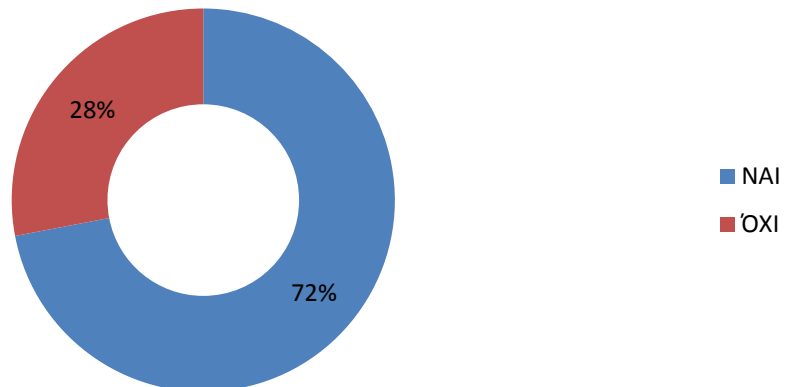
Με ποιους τρόπους συμβάλλει ; Το 78% του δείγματος απάντησε ως εξής:



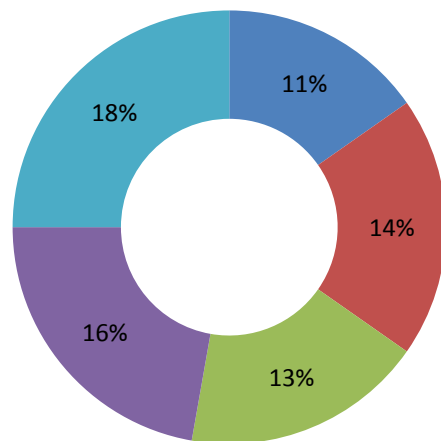
Η Ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη ευνοεί την απομόνωση;



Θεωρείτε ότι η βιβλιοθήκη πρέπει να πραγματοποιεί πολιτιστικές εκδηλώσεις;

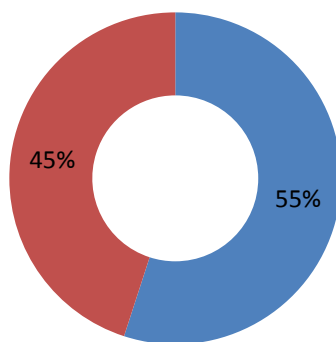


**Τι ειδους πολιτιστικές εκδηλώσεις θα θέλατε να λάβουν χώρα στη βιβλιοθήκη;
Το 72 % του δείγματος απάντησε ως εξής:**



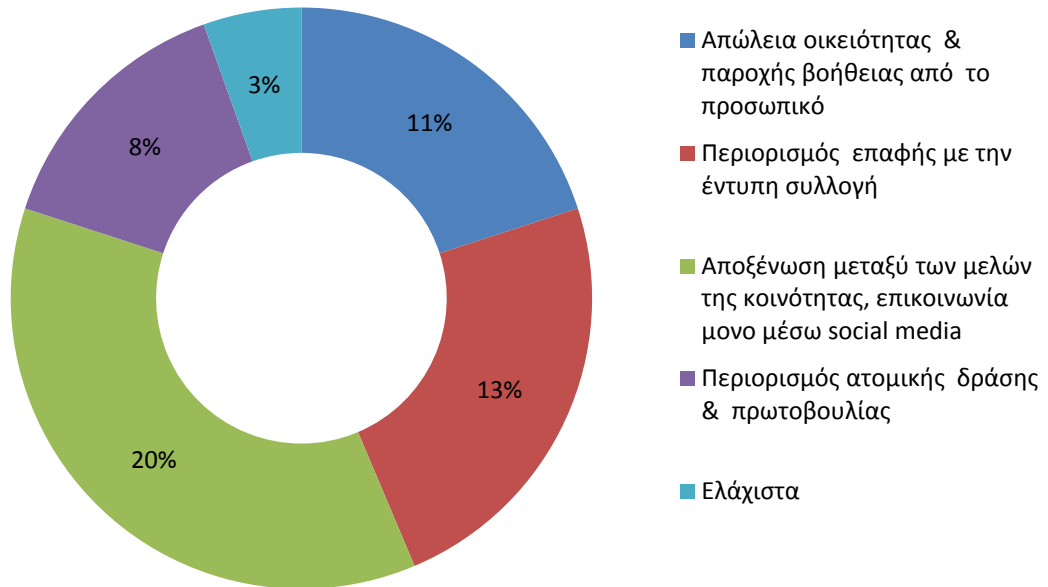
- Διενέργεια σεμιναρίων (φωτογραφίας, θέατρο, μουσική, τέχνης)
- Ομιλίες, διαλέξεις, βιβλιοπαρουσιάσεις
- Οργάνωση εκθέσεων
- Ψυχαγωγικές εκδηλώσεις
- Σεμινάρια αυτοβελτίωσης

Η ενσωμάτωση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών σας έχει απομακρύνει από τον φυσικό χώρο της βιβλιοθήκης ;

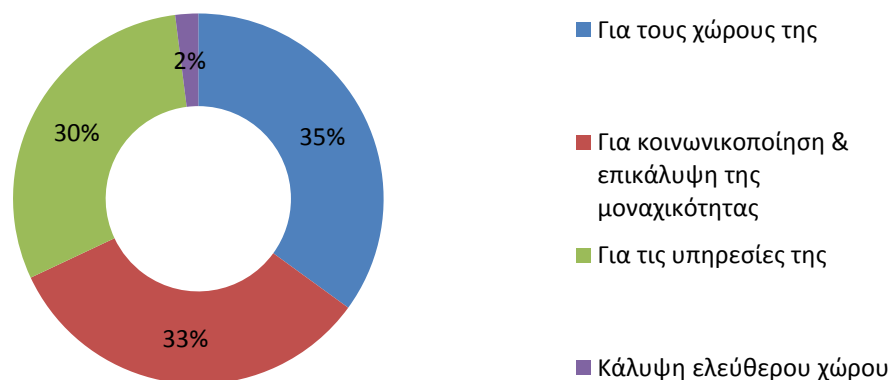


- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

**Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι προέκυψαν
από αυτήν την απομάκρυνση;
Το 55 % του δείγματος απάντησε ως εξής:**



**Για ποιους λόγους προσέρχετε στην
βιβλιοθήκη ;**



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Λαμπριανίδης, Λ. και Λυμπεράκη, Α. (2001) *Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη: Διαδρομές Ενημερίας και Παραδρομές Δημόσιας εικόνας..* Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής
2. Aabø, Svanhild, and Ragnar Audunson (2012). «Use of Library Space and the Library as Place» *Library: Information Science Research* 32 (2): 138–149
3. Applegate, R. (2009) «The library is for studying: Student preferences for study space». *The Journal of Academic Librarianship*, 35(4), 341-346
4. Bennett, S. (2003) Libraries designed for learning. Retrieved from Council of Library and Information Resources website: <https://journals.library.ualberta.ca/ebliip/index.php/EBLIP/article/view/28557/21248>
5. Bilandzic, Mark & Foth, Marcus (2013) «Libraries as co-working spaces: understanding user motivations and perceived barriers to social learning». *Library Hi-Tech*, 31(2), pp. 254-273.
6. Bruxvoort, Diane (2017) *Library as third place: a strategic framework*. Διαθέσιμο: https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/3_18.pdf
7. Buschman, John E., and Gloria J. Leckie, (2007) *The Library as Place: History, Community, and Culture*. Westport, CT: Libraries Unlimited.
8. Connaway, L. S. (2015). *The Library in the Life of the User: Engaging with People Where They Live and Learn*. Dublin, Ohio: OCLC Research.
9. Codispoti, M., & Frey, S (2007) «The library as a third place in Academe: Fulfilling a need for community in the digital age» *Popular Culture & American Culture Association Annual National Conference*. Boston Marriott Copley. Boston, Massachusetts.
10. Coravu, Robert (2010) Library Spaces: New Values, New Functions In: *Innovation within libraries*, Brasov, Romania, 3 June - 5 June 2010.
11. Demas, S. (2005) From the ashes of Alexandria: What's happening in the college library? In *Library as Place: Rethinking Roles, Rethinking Space* Washington, D.C.: Council on Library and Information Sources, 2005: 61 website:

<https://journals.library.ualberta.ca/eblip/index.php/EBLIP/article/view/28557/21248>

12. Fray, S., Codispoti, M. (2010) Bowling alone in the library: Building social capital on campus Read. *Popular Culture & American Culture Association Annual National Conference*. America's Center Convention Complex. St. Louis, Missouri.
13. Fister B. «Common Ground: Libraries and Learning» *Library Issues*, 25 2004, Sept., p. 2
14. Freeman J. T. (2005) The Library as Place: Changes in Learning Patterns, Collections, Technology, στο *Use Library as Place: Rethinking Roles, Rethinking Space* Washington, D.C.: Council on Library and Information Sources
διαθέσιμο
<https://journals.library.ualberta.ca/eblip/index.php/EBLIP/article/view/28557/21248>
15. Heitsch, E. K., Holley, R. P. (2011) The information and learning commons: Some reflections. *New Review of Academic Librarianship*, 17(1), 64-77.
16. Gayton, J., T. (2008) Academic Libraries: “Social” or “Communal?” The Nature and Future of Academic Libraries, *The Journal of Academic Librarianship*, v.34, issue 1
17. Leighton, P. D., Weber, D. C. (1999) *Planning academic and research library buildings*. Chicago, IL: American Library Association.
18. Oldenburg, R. (1989). *The great good place: cafes, coffee shops, community centers, beauty parlors, general stores, bars, hangouts, and how they get you through the day*, Paragon House, New York
19. Oldenburg R (1999) *The Great Good Place: Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and other Hangouts at the Heart of a Community*. New York: Marlowe
20. Rizzo, Joseph C. Finding your place in the information age library. *New Library World*, vol. 103, iss. 11-12/2002, p. 457-466
21. Peterson Christina A. «Space Designed for Lifelong Learning: The Dr. Martin Luther King Jr. Joint-Use Library» *Library as Place: Rethinking*

Roles, Rethinking Space Washington, D.C.: Council on Library and Information Sources, 2005: 61

22. Seal, R. A. (2015). Library spaces in the 21st century: meeting the challenges of user needs for information technology, and expertise. *Library Management*, 36(8/9), 558-569.
23. Silas, M. Oliveira (2018). Trends in Academic Library Space: From book boxes to learning commons *Open information Science* 2018, 2: 59-74
24. Schopfel, J, Roche, J. Hubert, G (2015) Co-working and innovation: New concepts for academic libraries and learning centres. *New Library World* 116, pp.67-78